

Prof. PhDr. Jiří Frajdl, CSc.

Rudolf Hess, Reinhard Heydrich a jejich zásahy do českých dějin

Studijní texty

Rudolf Hess

Narodil se 26. 4. 1894, od roku 1920 byl význačným členem nacistické strany, od roku 1924 dokonce osobním tajemníkem Adolfa Hitlera. Okolo roku 1933 považovaným za jeho nástupce, přinejmenším ve vedení strany. Angažoval se zejména při organizační výstavbě nacistických teroristických organizací nejen v Německu, ale i v zahraničí. Měl trvalý zájem o akce pátých kolon a souhlasil s Hitlerem, že i Němci v cizině musí podporovat agresivní cíle Německa. Adolf Hitler se mu svěřoval s různými starostmi s předpokládaným přesvědčením, že mu je pomůže iniciativně řešit. Diktátoři se někdy dostanou do situace, že by mohli sice přikázat určitou akci, ale někdy je to pro ně riskantní. Nechtějí totiž nést ztrátu autority při případném neúspěchu. K nezdařené akci se potom vůbec nehlásí, byť na počátku popud k určité angažovanosti vyšel právě od nich. Bylo tomu tak i v případě odletu Rudolfa Hesse do Velké Británie 10. května 1941.

Adolf Hitler již ve své knize *Mein Kampf*, na které měl Hess také své zásluhy, se na několika místech vyslovil obdivně o britské koloniální říši. O tom, jak malý počet Angličanů ovládá nesmírnou koloniální říši v Africe, Asii a jinde. Přičítal to k rasovému původu Anglosasů. Také na anglické straně se našli lidé se sympatiemi k fašismu a naklonění Hitlerově politice. Představitelům „tvrdého konzervativního křídla“ britské politiky bylo sympatické slyšet, že Hitler potlačí komunisty a vyvrátí Sovětský svaz. Proč mu nevěřit, vždyť komunisty zavíral do koncentračních táborů a trestem smrti nijak nešetřil. Jiným byly zase přijatelné jeho autoritativní metody vládnutí, Angličané proto měli pochopení, vždyť si obdobně počínali ve svých koloniálních državách. Zásady demokracie byly ceněny pouze ve vládnoucích vrstvách, u nepriviligovaných vrstev nebyl zájem o důsledné dodržování demokratických principů. Anglické vládnoucí kruhy se nepřátelsky dívaly na národněosvobodenecká hnutí, rozvíjená v koloniálních zemích, často iniciativně podporovaná revoluční i reformní levicí. Ani křesťanský humanismus nebyl vždy vítaný, přece jen zabraňoval či pranýřoval nekřesťanská jednání s domorodým obyvatelstvem. Adolf Hitler se žádnými morálními závazky, katolické či protestantské provenience nedal nikdy omezovat. Rudolf Hess se několikrát ve svých člancích obdivně vyjádřil o britské koloniální správě. Získával tím pro Hitlera sympatie.

Němečtí nacisté získávali v Anglii sympatie pro zákrok ve španělské občanské válce 1936–1938, kdy napomohli k vítězství španělským fašistům. Britský nefašistický tisk se také nijak nerozčiloval, když Hitler odbourával jeden článek mírových smluv za druhým, ukotvených ve Versailles v roce 1919. Samotný Hitler i Hess to chápali jako ulehčení a pomoc. Až na nějaké kritické psaní se Velká Británie ani moc nerozčilovala, když nacistické Německo anektovalo Rakousko, kterému bylo přímo v poválečných smlouvách zakázáno spojení s Německem.

Také Rudolf Hess pečlivě sledoval britskou zahraniční politiku a záhy Hitlera upozornil, že nejde jen o pouhé usmiřování, ale některé kruhy se chovají téměř jako spojenci. Do určité míry se jeho předpověď potvrdila při mnichovském diktátu v roce 1938 proti Československu.

Český historik Josef Polišínský ve svých „Dějínách Británie“ upozornil na skupinu asi šedesáti poslanců Dolní i Horní komory, členů Anglo-německého sdružení, podporující Chamberlainovu vstřícnou politiku vůči Německu. Také Rudolf Hess se zajímal intenzivně o politiky s důvěrnými styky s členy vlády Chamberlainem a Halifaxem. V poválečném britském tisku se velkoryse o této skupině tvrdilo, že si konzervativci mysleli, že „fašismus má jakýmsi podivným způsobem pravdu“.

Hess potěšil A. Hitlera sdělením, že podobné konzervativní a proněmecky laděné kroužky se vytvářejí i v jiných zemích, také ve Francii, Belgii, Portugalsku, Argentíně a také v Československu. Informace Hess získal s velkou pravděpodobností od německých vysokoškoláků studujících v Praze. Mnohem více o uvedené skupině věděl a byl informovanější zmíněný již historik Josef Polišínský, který pochopitelně o referátu Rudolfa Hesse nemohl nic vědět. Nicméně osobně dávám přednost jeho popisu, je věrnější, úplnější a lze ho kontrolovat. Německu nakloněná aristokracie vytvořila tzv. hrušovanský kroužek. Později o aktivitách neformálního sdružení informoval časopis Sudetendeutsche Streiflichter. Styky s britskou skupinou podobného zaměření udržovat Arnold Toynbee, anglický konzervativní publicista. V Hrušovanech byl hostěn a bylo s ním rozsáhle konferováno. Dokonce se podepsal do knihy hostů a ti, co ho zvali na své zámky, se dozvěděli o členech Runcimanovy mise. Kdo patřil k hrušovanské klíci? Josef Polišínský píše: „Členové rodiny Khuen-Lützwů, Dubských ze Žadlovic, Kinských z České Kamenice, Clary-Aldringenů z Teplic, Rohanů ze Sychrova, Hohenlohe-Langenburgů z Červeného Hrádku a další. Stali se ochotnými nástroji propagandy Henleinovy Sudetoněmecké strany. Někteří z nich měli v rukou režií návštěvy lorda Runcimana v roce 1938. Židlovický hrabě Dubský, před první světovou válkou angažovaný na rakousko-uherském velvyslanectví v Londýně, byl zprostředkovatelem kontaktů mezi Berlínem a Londýnem a to již v lednu 1938. Kinský byl zase leteckým kurýrem. Clary Aldringen zprostředkoval schůzku mezi Runcimanem, Henleinem a Maxem Hohenlohe. Langenburg, patřící ke Göringovu okruhu, vezl tajné vzkazy do Anglie ještě na počátku roku 1940. Také Dubský měl styky s Clivedenskou skupinou. Nikdo z nich si nepřál, aby Německo válku prohrálo, jinak by nebyli tak aktivní a iniciativní.“

Předpokladem strategického významu byla zásada, že Německo nemůže s úspěchem bojovat současně na západní i východní frontě. V tomto směru to dobře myslelo i samotnému vůdci Třetí říše. Posteskl si před R. Hessem, že mu to dělá vážné starosti, u západoevropských břehů držel také 40 až 54 divizí a ty by bezesporu potřeboval jako armádní zálohu na frontě proti SSSR. Adolf Hitler nepřikázal, aby R. Hess letěl vyjednávat do Londýna, to sám Hess byl tak iniciativní, že v očekávání úspěchu a pochval se pro nadhozený úkol rozhodl sám. Měl ostatně letecký výcvik.

Rudolf Hess nejednal bez přípravy a bezhlavě. Naší veřejnosti uniklo, že Hitlerův zástupce R. Hess jednal již v roce 1940 s britským velvyslancem v Madridu, v době, kdy již Francie varovala a upozorňovala ho na příležitost uzavřít na Západě mír. Již tehdy se Hess dovolával aristokratických kruhů, ale nepochodil. V Londýně již nevládl neschopný a do budoucna nevidící Chamberlain, ale bojovný Winston Churchill. Hessovo varování, že Anglie propase vhodnou dobu, potvrdila od 11. srpna 1940 letecká bitva o Anglii, ale ani letecký teror, zaměřený ponejvíce proti civilnímu obyvatelstvu, nesrazil Anglii na kolena. Nicméně ztráty byly těžké a v konzervativ-

ních i aristokratických kruzích vládla nálada žádající nějaký kompromis. Ten byl vítán. I o tom Hess věděl a snažil se tuto tendenci využít.

Ze styku s Hitlerem věděl zcela bezpečně, že ještě v roce 1941 Německo napadne Sovětský svaz. Nebyla by to vhodné nabídka k ukončení leteckého teroru, k usmíření? Hitler by to zajisté uvítal. Dokonce motiv útoku na SSSR dával předpoklad, že v kapitalistické světě najde tato agrese pochopení, omluvu, případně i podporu!? Který kapitalistický stát by nechtěl likvidaci SSSR?

Rudolf Hess počítal také s tím, že část vládnoucí anglické garnitury není spokojena s Churchilllem, zatím se žádné vítězné tažení nekonalo. Anglická armáda ustoupila z Francie, nedařilo se jí v Norsku, ani v Řecku a ani na Krétě. Také ztráty na moři byly značné a k tomu ničivý letecký teror. Nebylo by vhodné válku ukončit, pokud by Hitler respektoval dosavadní mocenskou sféru britské koloniální říše?

Dne 10. 5. 1941 Rudolf Hess odletěl do Skotska, aby jednal s britskými politiky o separátním míru, což by napomohlo útoku na SSSR. Vedle strategického poslání měl k tomu i jeden osobní motiv. Z mocenské pozice u Hitlera ho pomalu, ale jistě intrikami vytlačoval Martin Bormann a Hess by rád opět stoupl v očích Hitlera. Mohl ho oslnit jen výrazným úspěchem, světovou senzací a to by byl kompromis mezi Německem a Velkou Británií. Následnému dění nahrála ještě jedna okolnost a příliš nezáleželo na tom, zda byla tak zamýšlená, či zda to byl vedlejší a nechtěný důsledek.

Rudolf Hess odletěl 10. 5. 1941 a záhy, již 20. 5. německé výsadkové jednotky zaútočily na ostrov Krétu. 1. 6. se řecké a britské jednotky z Kréty stáhly. Výsadková operace byla úspěšná a předvedla londýnské vládě reálnou možnost invaze do jižní Anglie. Přitom realita skutečného útoku již nebyla v úmyslu A. Hitlera, zabýval se plně přepadením SSSR a pro vítěznou ofenzívu na Západě již neměl dost sil, uvítal by tedy uzavření separátního míru, což by ovšem poškodilo protifašistickou koalici, která bude záhy posílena o SSSR a Spojené státy, napadené Japonskem. Také nacistická diplomacie se činila, vyjednávala tajně o účasti Finska, Rumunska, Maďarska, Slovenska a Bulharska na válce proti Sovětskému svazu.

Obsazení Kréty německými výsadkáři, na závěr tažení slabě podporovanými i italskou pěchotou, mělo plnit ještě jeden cíl, také ohrožující britské impérium a tím vytvářející tlak k ochotě ke kompromisu. V Iráku se podařilo vyvolat protibritské aktivity, tím ohrozit zdroje ropy, potřebné pro každou válku. Anglická zpravodajská služba již začátkem května 1941 hlásila protibritskou angažovanost v politických i vojenských kruzích Iráku. Do čela protibritské politiky se postavil sám irácký premiér Rašid Ali el Gailani. A nebyly to jen nějaké špiónážní hrátky. Irácká vojska dokonce zaútočila na leteckou základnu anglické armády v Habbaniji. To byl již vážný incident a mohl by se rozhořet, kdyby Německo bylo schopno okamžitě poskytnout leteckou a výsadkářskou podporu. K tomu bylo třeba získat Krétu a celou akci materiálně zajistit. Odpor Britů a Řeků trvající na Krétě až do 1. 6. 1941 to neumožnili. 30. 5. britská vojska obsadila hlavní město Iráku Bagdád, o den později bylo uzavřeno příměří a nová vláda Nurí es Salda byla již probritská. I pro nezasvěceného pozorovatele to je ukáзка, jak i události na vedlejší frontě mohou být velmi významné. Nicméně Kréta i irácké povstání nechtěně ovlivnilo nálady a myšlení britského šéfa vlády Churchilla.

Rudolf Hess ještě nějaký čas před svým odletem se několikrát vyptával Hitlera, zda má stále stejný názor na hodnotu Angličanů jako rasově cenného národa, s kterým by mohl dokonce táhnout proti Moskvě, což mezi řádky vyjádřil ve svém díle *Mein Kampf*. Hitler přisvědčil, ale nevěnoval tomuto vyzvídání dostatečnou pozornost. Rudolf Hess se také několikrát ujišťoval, zda je nutno vyžadovat totální utajení

planu na přepadení SSSR. Opatření v tomto směru byla i v zájmu samotného Hitlera, který také vydával přísné příkazy v této věci.

Adolf Hitler vždy dokázal vyhrotil dramatické události do divadelních gest, bylo známo, že některá gesta cvičil před zrcadlem a nepohrdl ani radami profesionálních herců. Sehrál velkou tragicky zabarvenou scénu, když se oficiálně dověděl o odletu Hesse do Skotska. Podezřelá byla jen okolnost, že Hess před svým letem poslal k rukám Hitlera balíček dopisů a snad i dokumentů, vysvětlujících jeho akci. Balíček dostal Hitler večer 10. května, ale Hitler projevil až příliš jasný nezáměr ho otevřít, odsunul ho stranou. To byl již Hess ve svém letadle. Bylo možno za zběhlíkem poslat německé stíhačky a likvidovat ho ještě ve vzduchu, pokud by to ovšem byl dezertér. To se nestalo. Náhodou či úmyslně? Teprve druhý den, před polednem, do sálu plného funkcionářů nacistické strany hřmotně a přes odpor strážce se ke stolu A. Hitlera prodral pobočník R. Hesse a předal obálku s dopisem samotného Hesse. Hitler dosti lhostejně dopis otevřel, malou chvíli dramaticky mlčel a potom s hysterickým výkřikem, daleko slyšitelným doslova zařval: „Pane bože, pane bože! On odletěl do Anglie!“ Další svědci popsali herecký výkon obdobně, jen vznikl malicherný spor, zda neřekl „odletěl do Británie“.

Hess odletěl podle vyjádření jeho pobočníka předchozího dne v 17.40 hod. z letiště v Ausburgu. Nikdo mu v tom nezabraňoval, ani osobní pobočník. Každý, kdo zná provoz na letišti v době války, zajisté si dovede představit předpisy, vypracované pro vzlet i přistání každého letadla. A Němci je dodržovali. Stačila k jejich překonání jen skutečnost, že Hess je pobočníkem a nástupcem Hitlera, či jen heslo, že jedná z příkazu Říše?

Zajisté nikdo nepopře, že cílem A. Hitlera bylo i za cenu války zajistit světovládné postavení Německa. Dávno před válkou, ještě jako konfident tajné služby na domácí scéně poznal vyznám a sílu levicových myšlenek a programu, proto také frázovitě občas koketoval s levicovými hesly. Občas uvažoval, zda v SSSR se nerodí nekapitalistická a protikapitalistická alternativa světového vývoje. Dospěl k úvaze, že sovětský stát je ještě příliš slabý, nevyzrálý pro okamžité naplnění této úlohy. Současně se přesvědčil, že síla SSSR roste každým dnem a nelze získat postavení světového hegemonu, pokud bude existovat Sovětský svaz. Při jednáních v Berlíně 1. a 13. 11. 1940 Hitler nabídl spojenecký svazek a naznačil, že SSSR by se měl podílet na porážce britského impéria a přál si, aby se zaměřil směrem na Indii. Byla v tom již protijaponská intrika, tímto směrem se přece měl realizovat mocenský záměr Tokia. J. V. Stalin odmítl se stát spojencem nacistického Německa. Dodnes to ještě světová veřejnost nedocenila.

A. Hitler na sovětské odmítnutí reagoval okamžitě, začal organizovat spojence tedy proti SSSR. Maďarsko získal 20. 11. 1940, Rumunsko 23. 11. a Slovensko 24. 11. 1940. Japonskem si byl jist a netušil, že by se mohl zdařit Stalinův geniální tah s uzavřením dohody o neútočení mezi Japonskem a SSSR. 13. dubna 1941 byl podepsán pakt o neutralitě mezi SSSR a Japonskem. I když byl uzavřen, Hitler stejně nevěřil, že bude ze strany japonské vlády dodržen. Mýlil se, Japonsko proti SSSR nezískal. A v této skutečnosti je ukryt jeden z důvodů, proč nacistické Německo nemohlo vyhrát druhou světovou válku. Škoda, že řada našich historiků nevěnuje tomuto datu pozornost.

Vraťme se však do okamžiku, kdy Rudolf Hess opustil letadlem Německo, aby získal Velkou Británii pro tažení proti SSSR, což by bylo maximum, ale spokojil by se i s minimem, kdyby tato mocnost uzavřela separátní mír a postavila se bokem, mimo

válku. Osobně se nedomnívám, že by Hitler vydal přímý rozkaz k letu, bylo by to velké riziko v případě neúspěchu. Před Hessem své starosti netajil a Hess jednal.

Rudolf Hess měl jednu osobně odpozorovanou zkušenost. Při nástupu Hitlera k moci měl podporu konzervativních a podnikatelských osob, institucí a organizací, když do popředí kladl protisocialistické cíle a pronásledoval členy komunistické strany v Německu. Ještě mnichovský diktát byl jeho úspěchem, když kapitalistickému světu vysvětloval, že Německo není nepřítelem kapitalismu, ale Sovětský svaz. Poslední výraznou podporu reakčních a konzervativních sil doma i v cizině ještě dostal, když se po jeho vpádu do Prahy 15. 3. 1939 svět přesvědčil, že české pohraničí není jeho poslední územní požadavek a v Anglii, Francii se začalo uvažovat, zda by obranná akce těchto dvou mocností ve spolupráci s SSSR nemohla zastavit definitivně německou touhu po ovládnutí světa.

25. 7. 1939 vlády Francie a Velké Británie přijaly návrh vlády SSSR na vyslání vojenských misí k jednání o otázku paktu o vzájemné pomoci. Moskva tehdy projevila ochotu zapojit se plně, tak jako v době československé krize, do protifašistické koalice. Konzervativní a reakční síly slavily poslední úspěch, také zásluhou sanační vlády ve Varšavě, když Polsko odmítlo povolit vstup sovětských vojsk k hranicím nacistického Německa. SSSR neměl v té době společnou hranici s Německem. Polská vláda se nemusela bát sovětského vlivu, v protifašistické koalici byla zastoupena Francie a Velká Británie, jejich vliv by se vyvažoval. Navíc sovětská armáda by se aktivovala až při další agresivní válce v Evropě. Paříž ani Londýn se ani moc nesnažili Polsko přesvědčit o výhodnosti takového protinacistického paktu. Sanační režim polských politiků orientujících se spíše na fašismus než na demokracii prohlašoval, že „polská armáda bude klást odpor, pokud by sovětské divize táhly na Berlín“. Moskva ve svém protinacistickém postoji zůstala osamocena a protože cítila nebezpečí plynoucí z nacistického Německa, zajistila se ještě v srpnu 1939 smlouvou o neútočení mezi Německem a SSSR. Když 1. 9. 1939 Německo napadlo Polsko a 17. 9. vstoupila do východních částí polského státu sovětská armáda s vysvětlením, že Polsko se předtím chovalo nepřátelsky k sovětskému systému, podílelo se totiž na likvidaci spojence SSSR a myšleno tím bylo Československo. Polsko mělo fašistický režim a utiskovalo několik milionů Ukrajinců, Bělorusů, Rusů a Židů. I Češi, kteří se v 19. století stěhovali do carského Ruska, se octli po polsko-sovětské válce v roce 1920 na polském státním území. Stěžovali si na národnostní útlak ze strany polských úřadů, nehledě již k tomu, že v roce 1920 skutečně polský stát zabral značnou část ruského území a popravoval rudé důstojníky a komisaře. Prezident T. G. Masaryk byl v roce 1920 žádán varšavskou vládou, aby do sovětsko-polského konfliktu poslal také čs. armádu na pomoc v té době ještě ustupující polské armádě, neučinil tak a předpověděl, že jednou v budoucnosti bude Rusko bílé či rudé, ale v každém případě se bude hlásit o zabraná území. Vždyť v době polské ofenzívy Poláci zabrali v roce 1920 i Kyjev, hlavní město Ukrajiny a bylo nemyslitelné, že město budou držet na věčné časy.

Rudolf Hess neměl podrobné znalosti všech popsanych konfliktů, ale ověřil si, že část vládnoucí vrstvy Velké Británie by uvítala agresivní aktivity Hitlera raději na sovětské frontě a na západě by měl být uzavřen separátní mír, pochopitelně výhodný pro Londýn.

Adolf Hitler se nejednou v Hessově přítomnosti vztekal, že Britové nechápou jeho útoky na SSSR, že mu překáží, místo aby ho podpořili a spolu s ostatními kapitalisty nechápou, že i v jejich zájmu plní globální úkol i za ně.

Jak dopadlo tajné posláání?

Zpravodajská služba Spojených států předala své vládě informaci, že Rudolf Hess je v nejvyšších kruzích nacistické říše oslovován jako „slečna Anna“, což mělo svědčit o homosexuálních sklonech Adolfa Hitlera. Nelze se tedy divit důvěrným informacím, které Hess získal. A jako „slečna“ se snažil svému pánu zavděčit. Pochopitelně tady byly i jiné motivy, snad i strach, že Německo válku prohraje, když bude bojovat na dvě fronty. Nebylo to jen mínění Hessovo.

Intimity fyzické byly nepochybně doprovázeny důvěrnostmi v oblasti myšlenkové. A. Hitler byl bezesporu iniciátorem ve sdělování svých starostí o průběh války proti SSSR. Promýšlel plán již dlouhou dobu a Rudolf Hess, aby se zavděčil, byl iniciativní v praktické formě, rád by v Anglii vyjednal něco, co by Hitler potřeboval. Jak to zařídit, kdyby Hess neuspěl? Prozradilo by se tím Hitlerovo strategické myšlení, jeho váhání a jistá slabost, že na daný úkol nemusí stačit. Hitler se choval tak, aby vznikl dojem, že není přímo odpovědný za Hessův čin a nechal své nejbližší spolupracovníky spekulovat a navrhopvat, jaká opatření by se měla provést. Přidal se k tomu návrhu, který mu nejvíce vyhovoval. Ten také byl realizován. Proto nařídil vést vyšetřování osob okolo Rudolfa Hesse. To se dotklo především těch, kteří již dříve, před odletem Hesse, doporučovali pozitivní vztah k Londýnu, pochvalovali si spolupráci s anglickou vládnoucí elitou, zejména v době mnichovského diktátu. Hitler si vyslechl utěšující úvahy, že Hess nebyl zas tak kvalitní letec a mohl nad mořem zahynout a nedoletět. Jen bystřejší pozorovatelé divadelní hry A. Hitlera si povšimli okamžiku, kdy zdůraznil, „ale mohl doletět“. Tón vysloveného slova, výraz očí a celého obličeje vyjadřoval spíš myšlenku že jistě doletí. Hitlera vyburcovala k intenzivnímu jednání až poznámka ministra zahraničí Ribbentropa, že britské informační zdroje mohou Hitlera překvapit, tím chtěl v zakuklené podobě říci doběhnout, prohlášením, na které nebude Německo mít vliv. Hledala se cesta, jak snížit Hessovu autoritu pro případ, že by se jednání ubíralo touto cestou, což by se z případné proklamace dalo zjistit. Někdo z poradců upozornil, že Hess věřil hvězdopřevodům, že pěstuje okultní vědy a praktiky, což Hitler dávno věděl. Neměl k tomu také daleko.

Hitlerův pokyn tedy pro německou propagandu zněl: „Hess jednal na základě idealistických motivů, ale je duševně nemocný.“ V tichých rozhovorech se naznačovala také vina Bormanna, který ho odstranil na vedlejší kolej a Hess se chtěl znova vyšvihnout v očích Hitlera.

Zuřící Hitler byl také divadelní postavou. Ukázalo se to při nařízeném vyšetřování osob, pracujících okolo R. Hesse. 13. května 1941 Martin Bormann oficiálně vystřídal Rudolfa Hesse a právě Bormann vedl další vyšetřování nekompromisně a poslal několik osobních přátel svého předchůdce dokonce do koncentračního tábora. Nemohl je již k ničemu potřebovat, zejména, když se zjistilo, že Hess neuspěl. Posláání Hesse bylo dokonce zesměšňováno, letěl k zámku, který nikdy neviděl a chtěl navštívit jeho majitele Hamiltona, který nebyl doma a Hoare byl v Madridu. Nacistická propaganda potom přišla s úsvlovím litujícím Hitlera, že „chudák není ničeho ušetřen, ani činu zblázněného funkcionáře“.

Rudolf Hess se skutečně nedostal k osobám nakloněným Německu a ochotným k případnému kompromisu s Hitlerem, pokud by skutečně zaútočil na SSSR. Naopak, Hess upadl do rukou osob zajišťujících zpravodajské a bezpečnostní služby pro premiéra Churchilla. Ten by v případě každého kompromisu s Německem musel odejít z vlády, s ním se kompromis nedal uzavřít. Z vlády Churchill nechtěl, dost dlouho se rval o místo šéfa vlády a navíc věřil v porazitelnost Hitlera. Věděl také o jeho proradnosti, již jednou sliboval, že české pohraničí bude jeho poslední územní

požadavek, ale záhy žádal kus Polska, potom návrat německých kolonií, držných právě v rukou Velké Británie a Francie. Jednou jednal o spiknutí proti SSSR, záhy nabízel zase témuž státu spojení a dokonce podíl na britském impériu, aby po neúspěchu zase a opětovaně intrikoval proti Moskvě. Hitlerovi se věřit nedalo, tím si byl Churchill jist. Churchill již Hesse nepustil k jednání s lidmi z „promnichovského kroužku“.

Jakou alternativu přinášel Rudolf Hess do Velké Británie? Zcela jinou, kdyby došlo vůbec k jednání s klikou nakloněnou nacistickému Německu. V tom případě by Hitler mohl vést válku proti SSSR, nemusel by se starat o zázemí v západní Evropě. Politice prezidenta Edvarda Beneše to nemohlo vyhovovat, Československá republika by nebyla obnovena.

Hitler by se v rámci kompromisu přece nevzdal své kořisti, Rakouska a českých zemí, nevyklidil by ani okupované Polsko a v případě vítězství i na východní frontě by držel pod kontrolou celé Pobaltí a sotva by dal plnou suverenitu Litvě, Lotyšsku a Estonsku a zcela jistě by využil všech lidských i surovinových zdrojů Ruska, Ukrajiny, Kavkazu a dalších území. Stal by se gigantem, který by snad zajistil nerozdělení britského impéria v Africe a v Asii. Vzájemný zápas Německa a SSSR by mohl oba státy smrtelně vyčerpat a londýnská vláda by zajisté neváhala situace využít. Tato varianta se neuskutečnila a ponecháme ji tedy spekulacím publicistů, historickými fakty nedotčenými. Podívejme se na to, co se skutečně stalo.

Winston Churchill okamžitě pochopil, že Velká Británie nebude již sama čelit německému nebezpečí, když se Hitler rozhodl pro válku na východní frontě. Vycítil také, že všemocný vůdce si není jist úspěchem, když k němu potřebuje podporu Velké Británie zajištěnou třeba jen tím, že by ustaly boje na západní frontě. Nesmíme zapomínat, že Hitler nutně potřeboval většinu svých leteckých sil proti sovětské armádě a ty stejně nebyly schopny samy o sobě porazit anglické síly na ostrově.

Svému lidu nikdy Churchill ani v náznaku nesdělil, že Hessova alternativa mohla být alternativou míru pro trpící národ a to již v polovině roku 1941. Kdo by neuvítal konec teroristického bombardování? A kdo z vládnoucí elity by neuvítal porážku sovětského systému? Dokonce ani po válce neměl Churchill zájem podobné úvahy rozvádět, ostatně Hess byl odsouzen na doživotí.

Winston Churchill získal také bič, kterým mohl v případě potřeb sešlehat promnichovské kruhy anglické elity za nevlástenectví a kolaboraci s nacistickým systémem. Okolo Churchilla bylo několik partnerů, čekajících na výsledek jednání s Hessem a v sebranou komedii v režii Adolfa Hitlera moc nevěřili. W. Churchill dovedně informace zadržoval a zase ve vhodné době a modifikaci pouštěl. Exilový prezident Beneš byl důvěrně ujištěn, že když bude stát věrně po boku Churchilla a jeho lidé doma i v exilu se budou pro anglickou věc angažovat zpravodajsky, politicky i vojensky, bude existence republiky zajištěna. Upřímný byl Churchill ke Spojeným státům americkým, prezident dostal jako první požadované informace, ale spíše s dodatkem, co by mohla Velká Británie udělat: Hitlera podpořit a ten posílen sovětskými surovinami by se mohl v budoucnu vynořit jako soupeř USA. Ze strany Churchilla to bylo též takové předčasné loudění o pomoc v zápase o udržení britských pozic ve světě.

Čestně, ale ne zcela úplně, informoval Winston Churchill také J. V. Stalina. Sdělil mu, že jeho stát se stane předmětem německé agrese. Na adresu Stalina stále proudí kritika, že tomuto sdělení odmítal uvěřit. Vycházel z faktů, že Velká Británie v roce 1941 je prakticky bez spojenců, Francie byla poražena. Dánsko a Norsko okupováno, značná část evropské produkce pod kontrolou Berlína, byť někdy ve vazalské závislosti (Slovensko, Maďarsko, Rumunsko, Bulharsko), či ze svazů spolenec-

kých a přátelských (Itálie, Španělsko), případně zemí okupovaných (Čechy a Morava, Polsko) a záhy k tomu přibude německé vítězství v Řecku a v Jugoslávii. A Spojené státy ještě nebyly ve válce s Japonskem.

Stalin věděl, že odmítl nabídku nacistického Německa na spojení proti Velké Británii, nevěděl však, zda podobnou nabídku neučinil Hitler Hessovým prostřednictvím Londýnu na účet SSSR. Jeho zpravodajci měli dostatek důkazů o sympatických gestech části britské vládnoucí garnitury, která nenáviděla sovětský režim a nacistickému režimu pomáhala k lacinému vítězství v občanské válce ve Španělsku, při záboru Rakouska, českého pohraničí a potom i neangažovanost i při vzniku protektorátu Čechy a Morava. Stalin si také všiml jen formální pomoci Polsku. Stalin odložil vstup sovětské armády do Polska o 17 dní, aby zjistil, zda Francie a Velká Británie se postaví na stranu svého spojence. Když se tak efektivním způsobem nestalo, zajistil si své pozice na ve východní Evropě sám. Odsunul německou čáru výchozího útoku značně na západ, v bitvě před Moskvou se mu to vyplatilo, vykázal profašistické a fašistické vlády z východoevropského prostoru. Stalin si kladl otázku, zda britské kruhy mají zájem vyprovokovat válku mezi Německem a SSSR, dokonce ve vlastním zájmu. Ostatně podobné informace přicházely i z jiných zdrojů a Stalin věděl o síle dezinformací, proto váhal. Winston Churchill mohl snadno vyvrátit veškeré pochybnosti tím, že by sdělil všechny podrobnosti, případně pozval jako pozorovatele k vyšetřování v Anglii v záležitosti Hesse někooho z osob, kterým Stalin důvěřoval. Neučinil tak a Stalin nadále tápal ve tmách vzájemné si odporujících informací. Dokonce začal omezovat vojenské, diplomatické a ilegální akce, aby nedošlo k okamžitému útoku na sovětské hranice. Každý den pro dozbrojení sovětských sil mu byl dobrý, vždyť za Hitlerem stála výrobní kapacita téměř celé Evropy.

A ještě jedna nečekaná souvislost se po odletu Hesse a ztroskotání jeho mise projevila. Rudolf Hess se nikdy nedokázal tvrdě a nekompromisně zastat žida. To by neobstál v Hitlerově prostředí, ale je známo, že při tak zv. „Křišťálové noci“ přece jen chlácholil Hitlera v jeho nenávisti. Mírně, ale přece jen kriticky poukazoval na oddíly SS, když svým řáděním způsobily ekonomické škody Německu. Z toho vyvodili jiní nacističtí funkcionáři nutnost, aby židé zaplatili vysokou pokutu. Ta měla uhradit vzniklé škody. R. Hess před Hitlerem ve vší pokoře a poníženosti vznesl otázku, zda by Německo nemohlo židy potřebovat a využít je, což nebyla zase tak cizí myšlenka pro nacistickou lživost. Hess také poukázal na polský průzkum provedený již v roce 1937, zda by nebylo možno židovské obyvatelstvo přesunout na Madagaskar. V letech 1933–1940 nebylo ještě nacistickým cílem fyzické vyhubení židovských spoluobčanů. Spíše formou arizaci jejich vyvlastnění. O Madagaskaru se hovořilo i při kapitulaci Francie v roce 1940, ale celá problematika byla uzavřena zjištěním, že Velká Británie něco takového nikdy nepřipustí. V té době mnoho evropských států omezovalo, případně vůbec odmítalo židovské uprchlíky z Německa, patřilo k nim i Švýcarsko. Pro Hitlera skutečně vznikla otázka, zda považovat za úspěch útěk několika vysoce kvalifikovaných fyziků židovského původu, pracujících již v té době na problematice atomové energie. Ponechme úvahy stranou. Skutečnost mluví sama za sebe. Heslo „endlösung“ – konečné řešení se začalo propagovat i propracovávat až poté, co ztroskotala Hessova mise. Bylo jasné, že Hitler již s kompromisem s Velkou Británií nepočítá a nemusí se tedy ani krotit v ohrožování židovského etnika. Věděl přece velmi přesně, že židovští bankéři mají značný vliv nejen ve Velké Británii, ale i v USA. On zvolil jinou cestu.

Hessův neúspěch vyvolal horečnatou činnost v řadách nacistické diplomacie. Ta musela v krátké době upevnit již uzavřená spojení některých evropských států s Německem tak, aby podporovaly válku s SSSR, případně, aby byly získány pro

přiměřenou podporu před datem přepadení, před útokem na SSSR. Přímo symbolickou skutečností se stala uzavřená smlouva mezi německým a Tureckem v Ankaře 18. 6. 1941 o přátelství a vzájemném neútočení s platností na deset let, aniž by Turecko zrušilo spojeneckou dohodu s Velkou Británií.

Nacistické Německo zatáhlo do války proti SSSR finské, maďarské, slovenské, italské a rumunské divize. Nacistická agrese byla rychlá a až úděsně úspěšná. Ve Velké Británii již koncem roku 1941 znova ožila a aktivovala se skupina politiků, kteří by raději viděli vítězství Německa a nepřáli si vítězství SSSR. Kladli nejprve potichu a postupně s německými úspěchy na sovětské frontě i stále hlasitěji otázku, co se stane s britským impériem v případě německého vítězství na Východě. A právě za této situace se zrodily podmínky pro atentát na Reinharda Heydricha. V politologické rovině je vhodné zaznamenat pokles vlivu německých geopolitiků Karla Haushofera, jehož manželka měla ve svém rodokmenu židovského předka. Jejich syn Albrecht Haushofer byl tedy židovským míšencem. Adolf Hitler tuto skutečnost nebral na vědomí, když z jejich geopolitických úvah přebíral myšlenky na „životní prostor“, na nutnost agresivity států ležících ve středoevropských rovinách, na definování německých politických a ekonomických zájmů a potřeb Němců a Německa. A. Hitler nějaký čas uvažoval i o jejich radách na nutnost německo-britské spolupráce v zájmu ovládnutí světa bílou rasou. Prvními představiteli geopolitiky byli švédský sociolog J. R. Kjellen (1864–1922), britský geograf H. Mackinder (1861–1947) a v Německu generál Karl Haushofer (1869–1946). Nacistická geopolitika se stala téměř oficiální „vědeckou“ doktrínou válčícího Německa. Po Hessově nezdaru upadl její vliv. Ospravedlňovala německou expanzivní imperialistickou politiku. Oba Haushoferové, otec i syn, měli přátelské styky s promnichovanskou skupinou britských politiků a stále propagovali německo-britské styky na všech úrovních. Nebyla ani náhoda, že Albrecht Haushofer byl kamarád Rudolfa Hesse. Existoval dokonce přímý vztah mezi K. Haushoferem a R. Hessem.

Karl Haushofer byl generálmajorem vilémovské armády, po propuštění ze služeb v roce 1921 se stal německým univerzitním profesorem v Mnichově. Rudolf Hess byl jeho žákem a jeho spojku k vedení nacistické strany. Vydával časopis *Zeitschrift für Geopolitik* a právě zde si Hitler četl se zájmem články o tom, jak vysoká hustota obyvatelstva na jeden kilometr čtvereční nutí vedoucí síly daného státu k výbojům a k získání životního prostoru. Stát je živoucím orgánem, který musí bojovat, aby nebyl pohlcen silnějším státem. Geopolitiku chápal Hitler jako návod k praktické politice a oslněn touto pavědou se počítal za německého vědce. Dnes je vidět snahu očistit Karla Haushofera zapíráním jeho vztahu k nacistickému režimu. Má k tomu dopomoci také skutečnost, že Martin Bormann poslal mladého Haushofera do vězení. To již byla politika Martina Bormanna. Jinak časem vešlo ve známost, že z rozhovoru Karla Haushofera v září 1940 s Hessem vznikla myšlenka na kontakt s vévodou z Hamiltonu. Styky s Británií udržovala také vdova po lektoru univerzity v Cambridge Mary Violet Robensonová, přátelící se s rodinou Haushoferových v Německu. Mladý Albrecht Haushofer později přiznal, že byl v září 1940 předvolán do kanceláře Rudolfa Hesse, tehdy vůdcova zástupce, aby ho informoval o možnostech styku s výraznými britskými politiky v jednání o míru mezi Německem a Velkou Británií. Hessův plán tedy zrál dlouho dobu. Rudolf Hess a patrně i Hitler měli obavu, že prohrávající Anglie by mohla postupně předávat otěže svého impéria do rukou Američanů a tím by byly Spojené státy silnější než Hitlerovo Německo. Ve hře tedy nebyl jen Sovětský svaz, ale i USA. Proto také do USA směřovaly informace W. Churchilla o přípravě útoku Německa na SSSR. Německo potřebovalo být silnější než USA. Naznačit Britům americký zájem o britské dědictví také patřilo do výbavy nacistických uskoků a intrik. Londýn měl být ochotnější k uzavření kompromisu s Němec-

kem. Není nutno skládat všechna. rozhozená sklíčka o schůzkách, radách, intrikách v geopolitických úvahách Hitlera, Hesse a Haushoferových, to vše bylo likvidováno, když Hess se nevrátil s vhodným kompromisem pro Německo, ale byl umlčen, dokonce i pro dobu poválečnou. Rudolf Hess, Adolf Hitler a i Britové měli zájem rozšiřovat a potvrzovat legendu o Hessově bláznovství, byla to vhodná legenda i pro Mezinárodní soud v Norimberku. A pokud se v poválečném bulvárním tisku publikují verze, že Hess měl být před svým propuštěním zavražděn, aby nemohl vyprávět Angličanům, co všechno se mohlo ve prospěch jejich kapitalismu i boje proti SSSR stát, kdyby někdo „rozumný“ vzal v úvahu jeho nabídky. Prý byl zavražděn v okamžiku, kdy duch perestrojky vyvolal potřebu jednat se západními mocnostmi gestem, kdy se vracejí prapory druhé strany, měl být konečný souhlas Sovětů s Hessovým propuštěním.

Myšlenka na kompromis mezi Německem a Velkou Británií nezanikla nezdařenou akcí Rudolfa Hesse. Na scénu dějin vstoupila akce Heydrich.

Atentát na R. Heydricha

Rivalitní okolí kolem A. Hitlera záhy rozpoznalo možnosti Reinharda Heydricha (1904 – 4. 6. 1942) nacistického generála policie a SS, obeznámeného s tajnostmi nacistické říše, intrikovat proti dalším vysokým funkcionářům strany i státu, upravujícího si tím cestu k ještě větší moci u samotného Hitlera, což je nutně ohrožovalo. Smečka vlků si však věděla rady, když byl první protektor poslán na zdravotní dovolenou, neboť nezvládal úkoly v protektorátu podle vůle Hitlera.

V měnící se zahraniční situaci, byl R. Heydrich jmenován zastupujícím říšským protektorem v Čechách a na Moravě (27. 9. 1941). Původně měl A. Hitler vybraného jiného říšského generála SS, ale celé Hitlerovo okolí doporučovalo R. Heydricha pro jeho ochotu brodit se v krvi, pro jeho talent v boji proti antinacistům, pro jeho brutalitu apod. Tato vřelá doporučení ho vlastně poslala na rizikové pracoviště. Když nezvládne situaci, jeho vliv u Hitlera nutně poklesne a nabízela se ještě lepší varianta, co když ti zlí Češi mu něco udělají. Pokud by se osvědčil, měli další návrhy pro jeho použití, například ve Francii, případně i na okupovaném území sovětského státu. Snad i to byla příčina, proč byla vycvičena i v SSSR skupina určená k atentátu na Heydricha, ale byla likvidována dříve než mohla úkol vykonat.

Není pravdivé tvrzení odsunutých Němců, že teror proti českému lidu nastal až po atentátu na Reinharda Heydricha. Z Hitlerova příkazu přišel R. Heydrich, zastupující říšský protektor 27. 9. 1941 a již 28. 9. vyhlásil stanné právo a rozpoutal krvavé represe proti českému odboji. Během několika hodin bylo zatčeno na 300 osob. Do konce října bylo vyvražděno téměř celé ilegální vedení KSČ, popraveni byli přední organizátoři důstojnické organizace Obrana národa, například generálové J. Bílý a H. Vojta. K trestu smrti byl odsouzen předseda protektorátní vlády generál A. Eliáš. Stanné právo bylo odvoláno až 19. 1. 1942, kdy byla jmenována nová kolaborantská vláda. Také perzekuce židovského obyvatelstva se zostříla a směřovala jednoznačně ke „konečnému řešení“. Nelze se proto divit, že v odbojovém prostředí vznikla myšlenka na odstranění zastupujícího říšského protektora. Perzekuce bývalých čs. důstojníků byla rychlá, razantní a provokující k takovému rozhodnutí. O náladách v českém odbojovém hnutí byl dobře informován prezident Beneš a byl si z hlediska politické strategie vědom dalekosáhlého významu takového činu a také si uvědomoval kruté následky nacistické msty. Nelze se divit, že žil v obavách. Zapůsobila na něho i perzekuce Sokola a zabití A. Pechláta.

Samotný Reinhard Heydrich si pochvaloval, že v českých zemích může řešit pozitivní a konstruktivní dílo. Napodoboval Hitlera v Německu, když demagogicky využíval označení své strany (NSDAP) s důrazem na „socialistickou dělnickou“ stranu. Úkol viděl v získání dělníků na stranu okupantů, v jejich produktivitě ve prospěch války. Poukazoval na to, že český podnikatel jim nikdy nevěnoval upřímnou pozornost, ale nyní nastane zlepšení nejen po stránce finanční, zásobovací, ale i rekreační a v oblasti zdravotní péče. Nejednou také zdůrazňoval ochotu české vlády již v březnu 1939 dobrovolně se podřídit německému protektorátu a zvýrazňoval Háchův podpis v Berlíně. Ve své propagandě zneužil i relativně mírnějšího období, kdy v protektorátu vládl Konstantin von Neurath. Takovou agitaci ovšem nemohl prezident Beneš trpně snášet, zejména v době, kdy usiloval o uznání své vlády a předválečných hranic ze strany britské vlády.

Ve skutečnosti Reinhard Heydrich dělal řadu věcí zcela jinak než jeho předchůdce, pochopil také novou strategickou situaci, kdy i Hitler měnil, i když to nepřiznával, své pokyny. O 15. březnu 1939 nacistická propaganda tvrdila, že prezident pomnichovské republiky Emil Hácha dobrovolně přijal německou ochranu. V důvěrných informacích nacističtí diplomaté naznačovali, že dokonce Hitlera prosil, aby poslal do Prahy svá vojska, neboť komunisté chtějí udělat státní převrat. Nebylo tomu tak, ale na západní konzervativní kruhy taková lež platila. Věrohodnost tohoto provokativního tvrzení nechal Hitler dodatečně potvrdit gestapem v akci Gitter (Mříže), kdy nechal pozatýkat několik tisíc komunistů, aby svět pochopil, že 16. až 19. března skutečně zakročil v poslední chvíli. Současně tím poskytoval háchovské garnituře alibi pro jejich kolaborantský čin. Reinhard Heydrich také s oblibou uváděl úvodní větu Emila Háchy při jednání osudné noci v Berlíně, když prohlásil, že nevěřil v existenci československého státu a distancoval se od politiky T. G. Masaryka a Edvarda Beneše. V duchu uvedených tvrzení nebylo možno okamžitě zahájit teror proti Čechům, ač si to přáli Němci v pohraničním území. Adolf Hitler plánoval nábor a spojení mezi malými národy střední Evropy a nemohl vystrašit Slováky, Maďary, Rumuny, Bulhary a případně i Jugoslávce krutým zacházením s národem, který se údajně dal dobrovolně do služeb Třetí říše. V době vlády Reinharda Heydricha byla již válka v plném proudu, kdo se dal získat, byl získán a mezinárodní ohledy již neměly takovou platnost jako v letech Neurathových. Heydrich si také vynucoval aktivní a angažovaný přístup k plnění německých úkolů ze strany českých kolaborantů. Věřil v sílu teroru i v sílu demagogie, stará německá taktika cukroví a biče.

V samotném Německu krátce po atentátu sílilo mínění, že atentát na Heydricha je odvetou ilegální židovské organizace vedené z londýnského či amerického centra. Iniciativní horlivost Heydricha při likvidaci židovského etnika v Německu i jinde v Evropě byla dostatečně známa.

Odveta byla děsivá brutalitou i masovým souhlasem německého obyvatelstva. Londýnské vysílání dokonce přišlo s tvrzením, že smrt Heydricha zavinili sami Němci. I když se to jevilo jako nejméně pravděpodobné, anglické tvrzení vycházelo ze známých intrik nacistických nejvyšších vůdců a funkcionářů kolem Hitlera i samotného zastupujícího protektora. Postřeh, že uvedená zpráva měla odvést německou odvetu od českého lidu nevyznívá dost věrohodně, v tom případě by totiž nevěděla levá ruka, co dělá ruka pravá. Zajisté bylo v silách vysoce schopné zpravodajské služby opatřit pro čs. výsadkáře vybavení a zbraně německého, italského, japonského či jiného původu, ale výsadkáři měli celou řadu věcí včetně peněz, dokumentů, drobného vybavení jasně anglické provenience. Bylo tomu tak, stopy měly vést jednoznačně do Velké Británie. Záhy zjistíme proč.

Německý historik Detlef Brandes ve své knize „Češi pod německým protektorátem“ (vydaná 1999) upozornil na podstatný motiv. Prezident Beneš obdržel informace, že může dojít k puči proti nacistické vládě a že ožily tendence po kompromisu i mezi anglickými politiky. Obával se, že by již nemuselo vzniknout Československo. Němci by poukazovali na české kolaborantské aktivity a Britové zatím byli v této otázce dosti vlažní, stále otáleli s jeho plnohodnotným uznáním, a to i v době, kdy Moskva byla mnohem vstřícnější. Edvard Beneš projevil i jistou taktickou dovednost, dotazoval se přímo, zda by nás anglická vláda obětovala v rámci kompromisního jednání, ale manévroval náznakem, že Hitler by o separátní mír na Západě stál. Bylo to dost nepravděpodobné, zatím nacistická armáda vítězila. To spíše britská strana se nemohla pochlubit žádnými velkými úspěchy. V odpovědích britských politiků sondařoval, zda i Angličané nemyslí na separátní mír, což by pro něho znamenalo pohromu. A že by toho Angličané nebyli v roce 1941 či v roce 1942 schopni? Proč odkládají uznání předválečných hranic ČSR, což jejich mnichovská zrada nenese stále negativní důsledky ?

Angličané odpovídali dosti vyhýbavé a většinou upozorňovali Beneše, že i on a jeho odbojové hnutí by měli přispět výraznější měrou k porážce nacistického Německa. Doporučení pro větší angažovanost dostával i od Sovětů, ti velmi nemile neli výzbroj vyrobenou v Brně a v Plzni na svém bojišti v rukou německých vojáků. Moskva stála spíše o sabotáže, diverzní akce a v závěru války také o partyzánské hnutí.

Již 3. září 1941 se konala mezi českými a britským důstojníkem porada tom, jak aktivizovat odboj v českých zemích. O měsíc později, na další konzultaci česko-anglické, padlo již jméno zastupujícího říšského protektora Heydricha. Anglický kapitán Francis Eduard Keary byl požádán o pomoc. Bez Britů by se akce nedala realizovat, bylo nutno obstarat výcvik, výzbroj a dopravu. Po poradách na nejvyšších místech přišla velmi rychle odpověď, Angličané atentát podpoří. Byl totiž i v jejich zájmu. Po atentátu na nějakou významnou osobnost nacistického vedení by již nemohl ani Hitler, ale ani nikdo z vládnoucích kruhů ve Velké Británii jednat o nějakém kompromisu, o separátním míru. Adolf Hitler zcela jistě rozjede velkou propagační akci, plnou nenávisti a nebude potom schopen v krátké době naladit tón, který by umožnil jednání. Navíc by tím Beneš zavazoval londýnskou vládu k podpoře svých požadavků. Většina britských historiků popírá, že by iniciativa k atentátu vyšla z anglické strany a spolupráci Canarise s britskou rozvědkou považují za fantastický výmysl. Hodnotí celou záležitost jako akci politickou, což je pravdivý pohled.

K těmto úvahám je nutno vědět, že exilová vláda již nějaký čas připravovala akci na posílení domácího odboje a již od srpna 1941 bylo v anglických táborech cvičeno na 160 českých a slovenských výsadkářů. Bez povšimnutí by nemělo být ani hodnocení, že nátlak na vyšší českou angažovanost se blížil až k vydírání. Stačí vzpomenout osud Rakouska, které nevytvořilo žádnou exilovou vládu, nepostavila žádnou vojenskou jednotku, nezviditelnilo se žádným atentátem ani jiným srovnatelným činem a přece se počítalo s jeho státní obnovou, ovšem až po totální porážce Německa. Ta byla v roce 1942 ještě daleko a v případě nějakého kompromisu by Rakousko zůstalo součástí Německa. Beneš mohl radám na angažovanější vystupování těžko čelit, chtěl restauraci ČSR i v případě neúplné německé porážky a navíc mu vadila, přímo škodila, aktivita protektorátní administrativy vedené Emilem Háchou. Odkaz na velké ztráty, které budou následovat proti Čechům po atentátu, nebral nikdo velký zřetel, anglická města každý den vykazovala při německém teroristickém bombardování tisíce obětí. Ani na Stalina by podobný argument neplatil. Občané SSSR přinášeli mnohonásobně větší příspěvek lidských životů k porážce Německa.

Atentát na Reinharda Heydricha byl proveden 27. května 1942. Na následky zranění Heydrich zemřel 4. 6. 1942. Následoval brutální teror, v koncentračních táborech bylo umláceno několik tisíc českých vězňů, kteří neměli s atentátem nic společného (byli již vězněni), bylo zatčeno na 10 000 rukojmí, 3 188 osob bylo popraveno, vypáleny a likvidovány Lidice, kde bylo zastřeleno 192 mužů, 196 žen odvečeno do koncentračního tábora, 96 dětí uneseno, většina z nich usmrcena plynem, vrátilo se jen 16 dětí. Záhy, 24. 6. 1942, byla osada Ležáky srovnána se zemí, 32 mužů i žen bylo popraveno, 11 dětí odvečeno a po válce se vrátily jen dvě dívky.

K žádnému separátnímu míru v roce 1942 mezi Německem a Velkou Británií nedošlo, nebyly pro to žádné vhodné podmínky. Brutalita teroru překvapila celý svět. Vedle pozitivního hodnocení se záhy zjistila i řada negativních důsledků. Odboj jako celek nebyl o atentátu vůbec informován a nebyl tedy připraven, že bude z velké části likvidován. Vědět předem o atentátu nikdo nesměl, aby se neprozradil, vždyť v odboji bylo mnoho konfidentů. Komunisté si jen v duchu mohli opakovat poučku, že individuální teror nemá valný význam, místo jednoho protektora přijde ještě horší. Atentát by přijali jen jako signál k zahájení celonárodního povstání, potom by měl význam. Nicméně zahraniční vedení KSČ v Moskvě atentát uvítalo, stejně jako sovětská vládní místa. Následná perzekuce českého lidu před světem prokázala, že Češi nemohou a nebudou s nacistickým režimem souhlasit, ale na druhé straně si Adolf Hitler vynutil větší, téměř masovou kolaborantskou aktivitu.

Adolf Hitler upozornil Emila Háchu, že když v Čechách a na Moravě nebude klid, budou Češi deportováni do koncentračních táborů. Hrozil přímo likvidací. Hácha požádal pokorně Hitlera o svolení upozornit na tuto hrozbu český národ. Dostal nejen svolení, ale i příkaz, aby tak učinil co nejdříve. Ve všech větších městech se potom konaly mnohatisícové masové projevy, vyjadřující úctu k zabitému nacistickému funkcionáři a slibovalo se pracovní nasazení ve prospěch Německa. Tehdy také zazněla nejodpornější, výhružná a zlá slova předních českých kolaborantů. V dopise K. H. Franka říšskému kancléřství již 14. července 1942 se pochlubil zmíněný představitel okupačního aparátu, že již uskutečnil akce za účasti až milionu lidí, aby se svět přesvědčil, že Češi nemají nic společného s atentátem a proklínají Beneše i s jeho probritskou politikou. Nelze jednoznačně svádět vinu za shromáždění na dělníky, nutno vědět, že podnikatelé jim k tomu dali volno a zaplatili promanifestovaný čas plnou mzdou. Dělníci odcházeli na shromaždiště pod dohledem důvěrníků okupačního režimu. Všechny kolaborantské organizace se na přípravě propagační vlny podílely a bylo vrcholně nebezpečné neodpovídat na otázku účasti. Neúčast na podobných srazech byla chápána a gestapem hodnocena jako souhlas s atentátem a za to byl vynášen i trest smrti. Nucených projevů se zúčastnili nejen dělníci, ale i úředníci, řemeslníci, školní mládež, podnikatelé, státní zaměstnanci, všechny vrstvy národa byly zastoupeny.

Znalec historie britské zpravodajské služby žijící v Kalifornii Luran Paine ve své knize „Admirál Canaris a Abwehr“ (vyd. 2003), se vyjádřil k atentátu na Reinharda Heydricha a poznamenal přitom, že ilegální organizace českých důstojníků Obrana národa, byla pojímána jako složka anglické výzvědné služby. Také další ilegální organizace ÚVOD sloužila Britům a autor (na s. 107–108) upozorňuje čtenáře, že o likvidaci Reinharda Heydricha v Praze požádala čs. exilová vláda v Londýně, „ale k tomuto rozhodnutí však dospěl i Společný zpravodajský výbor na základě Morávka varování, že Němci odhalili ÚVOD...“ Dále vysvětluje, že členové výboru byli možná motivováni i poznáním, že Heydrich byl již blízko odhalení jejich informátora Franty (s. 108), tedy Paula Thümmela. Současně by tím byla ohrožena i Obrana národa, která již měla citelné ztráty díky Heydrichově aktivitě. Vyloučit zcela uvedený

motiv tedy nelze. Volání po likvidaci Heydricha se ozvalo také z více míst domácí fronty.

Po válce, po roce 1945, se otázka iniciativy atentátu poněkud zamlžila, když pro příliš vysoké ztráty na civilním obyvatelstvu, se nikdo nechtěl přímo k rozhodnutí o atentátu hlásit. Angličané tvrdili, že se tak stalo na žádost čs. exilové vlády, ale bylo zcela prokazatelné, že bez jejich pomoci a souhlasu by k akci nedošlo. I jim z několika důvodů atentát vyhovoval, nemohl být nakonec cíl ve spálení všech mostů pro zmaření tajného vyjednávání, zmaření možného kompromisu? V každém případě cesta k separátnímu míru, ač by si ji přála část německých či britských politiků, byla znemožněna. Prezident Edvard Beneš také nemohl vítat separátní ukončení války, dokonce i kdyby to zajistila důstojnická konzervativní klika německé armády. Po zkušenostech z mnichovského diktátu měl obavu, že některých územních zisků (Čech a Moravy) by se Německo nezřeklo a ještě větší otazník byl nad oblastí českomoravského pohraničí. Vzdalo by se pohraničí totálně neporažené Německo ?

V úvahu je nutno přibrat skutečnost, že v Londýně působil v té době sudetoněmecký politik Wenzel Jaksch. Prosazoval myšlenku, aby se českomoravští Němci v plebiscitu sami rozhodli, zda chtějí k Německu, tvrdil, že to bude Německo demokratické, nebo k Československu, které bylo podle jeho hodnocení nacionalistické. Dokonce mu navrhoval vstup do tehdy přesně nedefinované evropské federace. Ve své knize „Cesta Evropy do Postupimí“ (vydané v roce 2000) konstatuje, že čs. exilová vláda měla zájem na atentátu z důvodu taktických (s. 256). Poněkud poťouchle a podrazácky naznačuje, že Edvard Beneš potřeboval masovou odvetu ze strany Němců, aby zdůvodnil potřebu Němce vystěhovat. Pravdou je pouze to, že Edvard Beneš neurčoval rozsah a metodu nacistické pomsty, to bylo cele v rukou Adolfa Hitlera, na něho neměl a nemohl mít vliv. Wenzel Jaksch nepostřehl jinou důležitou skutečnost, že po atentátu na Heydricha Němci, zejména v pohraničí, žádali Hitlera, aby zrušil protektorát, realizoval tzv. konečné řešení. Bylo nemožné, aby po vichřici pomsty někdo z Čechů se zastával nacistickým fanatismem prodchnutých Němců. A sociálně demokratičtí Němci neměli rozpoznatelný vliv. Wenzel Jaksch je původcem provokativního tvrzení, že si Beneš objednal atentát, aby český národ měl vysoké ztráty a tím by zdůvodnil odsun Němců z ČSR. Jaksch uvádí dokonce informaci, že Hitler po smrti Heydricha 4. června 1942, chtěl nechat zastřelit na 200 000 Čechů (s. 391). Neudělal to, nezabránil tomu Wenzel Jaksch, nezabránila tomu kolaborantské vláda, ani zrůdný Emanuel Moravec, ale ani Hácha, ale síla a význam ekonomiky českých zemí. Vyvraždit Čechy v této době znamenalo ohrozit průmyslovou a jinou výrobu. Likvidace českého národa byla přesunuta na dobu po německém vítězství. V žádné, ani šeptané propagandě, ani v jednom letáku, nenajdete stanovisko nějakého Němce, který by s vyhlazením Čechů nesouhlasil, který by protestoval. Hlas Wenzela Jaksche mohl být jiný, ale nebyl vlivný a hlasitě slyšitelný. Do politických otázek poválečné republiky měli bezesporu právo hovořit příslušníci domácího i zahraničního odboje. Letci v Anglii nechtěli ani slyšet o tom, že by Němci, jako pátá kolona znova mohli rozbíjet čs. stát.

Z domácího odboje bylo slyšet příkré vzkazy, které v neuhlazené podobě zněly, pokud někdo v Londýně chce zachraňovat pohraniční Němce, ať se raději do vlasti nevrací. Žádná odvěta z české strany by se nikdy nekonala, kdyby se Němci chovali podle zásad humanity, kdyby nevedli válku a nezničili Československo.

Nikdo, ani Wenzel Jaksch, nemůže popřít skutečnost, že ještě před atentátem na jaře 1942 nařídil Reinhard Heydrich výzkum rasové hodnoty české mládeže, dokonce pod záminkou boje proti TBC. Byla to jasná příprava na rasovou čistku. Heydrich i Hitler nařizovali proti Čechům kolektivní tresty, stejné jako celý okupační aparát.

Kolektivním trestem pro celý český národ se stal život v okupovaném protektorátu s koloniální administrativou. Najednou Němci nic neslyšeli o právu menšin, o jazykovém právu, o sebeurčení, o volbách. Až prohrají válku budou pro sebe zase deklarovat právo na svobodné rozhodnutí. Poskytli ho Čechům, Polákům, Srbům a vůbec dalším evropským národům?

Prezident Beneš byl spraven o situaci v okupované zemi. Nutně měl obavy o její další osud a částečnou odpovědnost vzal na sebe, když se vyjádřil: „V takové situaci by se mohla stát u nás žádoucí nějaká akce násilná, revolty, přímá akce, sabotáže, manifestace. Bylo by to pro osud národa záchranou, i když by to stálo velké oběti...“

Bylo ponecháno historikům k úvaze, zda jeho obavy z „takové situace“ spočívají v přílišné domácí kolaboraci, či obavy, že může dojít i v letech 1941–1942 ke kompromisu a separátnímu míru, pro Čechy nevýhodnému. V sázce bylo také plné uznání jeho vlády, aby to nebyla vláda prozatímní, ale plnohodnotná. V sázce také byla otázka pohraničí, zda například Velká Británie odvolá svůj podpis pod mnichovským diktátem. Uzavírám, všechny tyto aspekty působily na prezidenta Beneše, proto k atentátu došlo. Souhlas vyslovila i britská vláda. Rozhodnutí padlo v Londýně 5. 10. 1941, realizováno mohlo být až 27. 5. 1942.

Když se plánoval v Londýně atentát na Reinharda Heydricha byla situace jiná, než když byl uskutečněn. V roce 1941 pronikala německá armáda hluboko do sovětského státu, v roce 1942, v době heydrichiády již postihla Němce první zřetelná porážka. Situace na frontě se začala obracet v neprospěch Německa. V roce 1941 sílily v konzervativní části anglických politiků tendence ke kompromisu s nacistickým Německem, dokonce byl slyšitelný i jistý souhlas s tím, že by Německo mělo porazit sovětský režim a nikdo by v tom neměl Německu bránit. V roce 1942 naopak začalo několik předvídavých německých generálů pociťovat tendence usmířit si nějakou formou Západ, neboť jen to dávalo nějakou naději, že německá armáda nebude z Ruska a Ukrajiny vyhnána. Na světové dění měl vliv i vstup Japonska do války a opět první kolosální japonské úspěchy nahrávaly spíše politickým silám směřujícím ke kompromisu. Obrat k vítězné perspektivě ještě nějakou dobu trval.

Teror a perzekuce po atentátu byla strašná, uplatňovala se msta, kolektivní vina a k odsouzení stačilo i pouhé schvalování atentátu. V koncentračních táborech bylo ubito mnoho Čechů, přestože v době atentátu byli již věznění a nemohli se žádným způsobem podílet na uvedené akci. Odhady historika se přibližují číslu 10 000 obětí. Také úřední dokumenty gestapa svědčí o vysoké míře teroru. Například po ukončení stanného práva bylo do Berlína bylo hlášeno, že bylo zatčeno 3 188 Čechů, 1 357 bylo zastřeleno jen v oblasti působnosti stanných soudů v Praze a v Brně. V raportu se též uvádí, že „tvrdé zákroky, učiněná politická a vojensko-policejní opatření, propagandou vyráběná nálada a plánovitě zpracování nervů celého českého národa vedly k neustálému stupňování strachu...“

Informační aparát okupačního režimu si nedělal iluze, že by 1,5 milionů osob na proněmeckých shromážděních znamenal změnu v českém myšlení. Nelze zapomenout, že za schvalování atentátu byl trest smrti a odepřít účast na manifestacích bylo riskantní. V témže hlášení se také píše, že u české veřejnosti nastoupila lhostejnost „vůči politickým událostem, na kterou sotva působí i vítězství německých zbraní. Již při Háčovských oslavách narozenin Adolfa Hitlera v Praze i na venkově se projevovala značná pasivita.“

Rudolf Hess a Reinhard Heydrich mají jedno společné, jejich osud byl ovlivněn válkou, ve které pro kompromis nebylo místo. Postavení Velké Británie není vymezeno jen tím, že na místě atentátu byl pohozen nefunkční anglický samopal.

Jan Masaryk

Volá Londýn

Tak Eliáše už taky zavraždili. Naši noví nesmrtelní jsou vražděni za to, čemu Heydrich říká zrada. Zradit ďábla nebo Hitlera je *contradictio in adjecto*. Zradit můžeme jen to čeho si máme vážit – svou vlast, svou rodinu, svého kamaráda. Jidáš zradil Krista, Eliáš, Bílý, Vojta, Pechlát, Wunsch, Groh, Fischer a všichni ti naši noví nesmrtelní padli pro to, co je nám nejsvětější. Všichni pořádní Čechoslováci stali se zrádci v den Mnichova a 15. března 1939. Pamatujte, jak hluboce otřásla smrt Edith Cavellové celým civilizovaným světem? Tehdejší Němci netroufali si vraždit tak, jak to činí dnes jejich důstojní nástupci, tito pitvorní pouliční Neroni. Krev pražských studentů uschla na tučných rukou Neurathových – ale nezmizela – krev norských odbojářů je čerstvá na drápech Heydrichových. Heydrich a Neurath jedno jest. Dnes zase celý svět – Německo není součástí tohoto světa – dnes zase celý svět stojí s hlavou obnaženou a zatajeným dechem u rakví našich známých a neznámých vojáků. Když začaly přicházet zprávy o hromadných popravách ve Francii, Norsku, Jugoslávii a jinde, čekal jsem s napětím, kdy si Himmler vzpomene také na vás. Vzpomněl si hrozně, zvířecky a hitlerovsky. Heydrich přišel do Prahy zlomit vašeho ducha a zstrašit vás všechny. To se mu ovšem nepodaří!

Výňatek z rozhlasového projevu 10. září 1941

Hitler se pokouší prostřednictvím svého slizkého krvavého miláčka Heydricha zastavit puls zemědru, na němž bývalý německý národ, dnešní vzteklá smečka, jsou rušivým nádorem. Nádor bude vyoperován a srdce všem zachráněno. Vy svou klidnou hrdinností budete na tom mít zásluhu největší. Dnes snad si můžete a my s vámi připomnět Kozinu Sladkého. Vy, naši doma, stali jste se Chody, Psohlavci Evropy. Tehdejší Neurath-Lomikar alespoň dovolil Janovi, aby se s ženou a děckou rozžehnal. „Teď jsem zas doma, pod rodnou střechou“ směl Kozina říci den před šibenicí. Byla to malinká útěcha; dnes ani té není. Neurath-Lomikar a jeho nástupce, vzteklý popravčí Heydrich, neznají našich žen a děcek. Dlouho týrané otce, bratry a milence vraždí chladnokrevně a s gustem jen proto, že se to stalo jejich každodenní potřebou.

Výňatek z rozhlasového projevu 8. října 1941

Poslouchám německou propagandu v posledních týdnech, nerad sice, ale je to třeba. Hrají výhradně na jedinou rozladěnou strunu, tj. nebezpečí bolševismu. Ta tam jsou sigheilová jásání, ty tam jsou plány na příštích tisíc let – zbývá jen zoufalý apel na reakcionáře, na ty reakcionáře, kterým ještě nedávno pustě láli v Evropě a ve světě, aby pomohli zdolat společného nepřítele, Sovětský svaz. Je až frapantní, s jak malou inteligencí u nás hitlerčící počítají. Copak si Goebbels myslí, že se rozumní lidé na to dají nacytat? Sověty byly nacisty napadeny, brání se, dávají nám všem příklad, jak se to má dělat. Rusové chtějí vymlátit vetřelce ze svého území a to se jim také podaří a k tomu jsou jim všichni spojenci povinni a to rádi povinni, pomáhat ze všech sil.

Výňatek z rozhlasového projevu 21. března 1943

Je to smutný případ, ten Hácha. Kdysi první soudce republiky a takzvaný slušný člověk a prý dobrý křesťan. Nyní první sluha Hitlerův. Už i ten starý kormidelník Horthy vidí, že Německo se potápí. Hácha to musí vidět také. Přesto však květnatě vyzývá k věrnosti nacistickému Německu. A za jaké situace? Rusové osvobodili donskou pánev, vzali Brjansk, co nevidět budou na Dněpru, největší německý spojenec, Itálie, kapituloval, bajka o evropské pevnosti začíná náležet do německých pověstí a ság. Háchovi to nevadí, Hácha zůstává věrný velkoněmecké říši. Osobně ať si dělá co chce, ale nesmí mluvit jménem národa.

Výňatek z rozhlasového projevu 15. září 1943

Redakce: ing. Pavel Rejř, CSc.

Připravil: dr. O. Tuleškov